

Kravy

Tieto nádherné a mierumilovné živočíchy sú často odsúdené na celoživotné väzenie vo veľkovýkrmniach, kde deprimované nedostatkom stimulov a zlým zaobchádzaním čakajú na dosiahnutie jatočnej váhy, aby boli odtransportované na bitúnok.

Šťastnejšie stáda sú sezónne vyhánané na pastviny, mnohé sa však nikdy nedostanú von z ošarpaných maštali, kde sú natlačené v zlých hygienických podmienkach s nedostatočnou klímou a vetraním.

Neprirodzené podmienky chovu a podávanie umelej potravy miešanej s mäsoakostnou múčkou boli podľa výskumov príčinami vzniku epidémie BSE.

Zvláštnou skupinou sú kravy na produkciu mlieka - dojnice. Väčšinu roka trávajú privityazané reťazou na jedno miesto. Niektoré

ČO ďalej...?

Vedecký výskum a poznatky čerpajúce z etológie (náuka o správaní sa zvierat) jednoznačne dokazujú, že je potrebné zmeniť priemyselné podmienky chovu hospodárskych zvierat.

V roku 2000 Európsky parlament zakázal chov nosníc v klasických klietkových chovoch od roku 2012. Táto zmena bola dosiahnutá po viac ako 30 tich rokoch intenzívneho lobovania organizácie CIWF (Compassion in World Farming - Súcit vo svetovom farmárstve). Po prijatí zákazu sa majitelia veľkochovov začali obávať rapidného zvyšovania cien vajec. Prieskum však ukázal, že ročný výdaj by po zavedení chovu predstavoval asi 250 Sk pre jednu rodinu pri spotrebe 10 vajec týždenne. V prípade, že my konzumenti budeme ochotní zaplatiť „túto cenu“ za prirodzenejšie a vhodnejšie životné podmienky zvierat, dosiahneme:

- **Menej potravinových škandálov - bezpečnejšie potraviny.**
  - **Lepšie podmienky chovu zvierat - zdravšie potraviny.**
    - **Zníženie znečistenia životného prostredia.**
      - **Viac pracovných príležitostí na vidieku.**
        - **Zníženie chorobnosti zvierat.**

počas celého svojho života nemajú možnosť vidieť slnko alebo byť na paši. Mesiac po tom, čo porodila, sú znovu pripúšťané alebo umelo oplodnené a tak sa stávajú automaticmi na rodenie teliat. Kravy patria medzi najťažšie pracujúce zvieratá. Dojnice musia uniesť dvojakú záťaž - produkciu veľkého množstva mlieka a zároveň rast ďalšieho teľaťa vo svojom tele. Na to, aby matka uživila svoje teľa, potrebuje asi tri litre mlieka denne. Dojnice špičkových plemien však produkujú desaťkrát väčšie množstvo. Rovnako ako u iných zvierat, aj v prípade kráv selektívne šľachtenie spôsobilo tak neprirodzene vysokú produkciu mlieka a záťaž na organizmus, že je často problematické zabezpečiť dojniciam takú vyváženú výživu, aby u nich nedochádzalo k akútnym metabolickým ochoreniam.

V posledných 30 rokoch sú poľnohospodári na celom svete vystavení silnejúcemu tlaku uspokojiť dopyt po stále väčšom množstve čo najlacnejších potravín. Aj naše supermarkety sa predbiehajú v ponuke akciových cien potravín najmä živočíšneho pôvodu - výsledkom je, že kilogram kuracieho mäsa je niekedy ponúkaný za cenu nižšiu ako je napríklad cena papriky alebo niektorých druhov ovocia. Odchovať kilové kura tak, aby boli zohľadnené jeho prirodzené potreby, je však ďaleko nákladnejšie ako vypestovať kilo zeleniny.

Ako je teda možné, že k takémuto cenovému javu dochádza? Pravdou je, že za všetko sa musí NEJAKO zaplatiť. Nižšia cena živočíšnych produktov je získaná na úkor horších životných podmienok a utrpenia zvierat v intenzívnych chovoch a na veľkofarmách. Používaním vakcín, antibiotík a chemoterapeutík sme schopní znížiť riziko ochorení a nákaz a natlačiť do umelo osvetlených hál stále viac a viac zvierat, ktoré sú vyprodukované tak, aby boli prispôbené chovu v umelých podmienkach bez denného svetla. Genetickou selekciou vieme dosiahnuť to, aby rástli rýchlejšie a aby boli zmäseľjšie.

Sloboda zvierat zastáva stanovisko, že chov hospodárskych zvierat musí zohľadňovať päť základných slobôd, ktoré boli vymedzené nezávislým poradným orgánom pre ochranu zvierat vlády Veľkej Británie (Farm Animal Welfare Council) a vstúpili do medzinárodnej terminológie ochrany zvierat.

Päť slobôd - Five Freedoms

(voľne prekladáme ako ochrana)

1. Ochrana pred hladom a smädom.

Chovateľ chovajúci zvieratá, z ktorých má úžitok, je povinný zabezpečiť im prístup ku krmivu a čerstvej vode a tak zabezpečiť zdravie a telesnú zdatnosť zvierat.

2. Ochrana pred fyzickým utrpením spôsobeným zlými chovateľskými podmienkami.

Chovateľ chovajúci zvieratá, z ktorých má úžitok, musí poskytovať zvieratám zodpovedajúce chovné prostredie vrátane úkrytu pred nepriaznivými klimatickými podmienkami a priestoru na odpočinok.

3. Ochrana pred bolesťou, zranením a ochorením.

Chovateľ je povinný chrániť zvieratá od uvedených okolností zaručenou prevenciou, rýchlou diagnózou a liečením.

4. Ochrana pred stresom a zbytočným strachom.

Chovateľ je povinný zabezpečiť také chovné prostredie a zaobchádzanie so zvieratom, ktoré vylučuje stres a utrpenie.

5. Ochrana pred neprirodzenými podmienkami.

Chovateľ musí zvieratám poskytovať dostatočný priestor, vhodné stimulujúce prostredie a spoločnosť zvierat toho istého druhu.

Kurčatá na mäso - brojlerý

Brojlerové kura je geneticky vyselektovaný jedinec šľachtený za účelom čo najväčšej produkcie mäsa. Ich život začína vyľahnutím sa v umelých elektrickom prúdom vyhrievaných veľkokapacitných liahňach. Po vyskladnení nasleduje nasadenie do hál - budov bez okien s umelým osvetlením, kde sa krmivo a voda automaticky privádzajú z násypok prípevných ku stropu. Dnešné brojlerý musia dosiahnuť svoju konečnú váhu za 42 dní, čo je dvakrát tak rýchlo ako pred tridsiatimi rokmi. 42 dní sú vykrmované špeciálnymi krmnými zmesami ošetrovanými antibiotikami. Ich rast a naberanie hmotnosti je urýchlené natolko, že vývin ich končatín výrazne zaostáva za telom. Výsledkom sú milióny kurčiat (na Slovensku pri spotrebe 18 kg hydinového mäsa na obyvateľa sa odchová asi 30 miliónov brojlerových kurčiat ročne) trpiacich deformáciami končatín. Takéto kurčatá nie sú schopné pohybu a často uhynú len kvôli neschopnosti dostať sa ku krmidlu. Profesor Donald Broom s Univerzity v Cambridge prirovnal život brojlera s rýchlym rastom tela k životu deväťročného chlapca pohybujúceho sa na nohách sotva päťročného dieťaťa.

Plúca a srdcia kurčiat tiež nestačia udržať krok s rastom ich tiel. Milióny kurčiat preto predčasne hynú na zlyhanie orgánov spôsobené chorobami ako ascites (vodnatielka) alebo syndróm náhlej smrti. Je škandál, že sme vyšľachtili vtáky, ktoré sa nedožijú ani veku šiestich týždňov bez toho, aby neboli zmrzačené a nezomierali na infarkt.

Brojlerý sú porázané vo veku 6 týždňov - prirodzená dĺžka života sliepky je 7 rokov. Počas svojho krátkeho života nikdy nevideli denné svetlo, zelenú trávu, ani sa nenadýchli vzduchu, ktorý by nebol plný čpavku z ich vlastných výkalov. Kuracie drobký sú

často len časti kureniec, ktorých telá sa pre poškodenia nedajú predať vcelku. Ak je život v preplnených prašných halách bez okien stresujúci, ich prvé a jediné stretnutie so slnkom nie je iné. Pri vyskladnení hál sú kurčatá zvyknuté na polotmu chytané za nohy, vynášané von hlavou dolu a napchaté do prepraviek nákladných áut. V spracovateľskom závode sú potom zavesené za nohy na bežiaci pás a elektrický prúd a nože ukončia ich neradosnú existenciu.

Na Slovensku v súčasnosti neexistuje zákon, ktorý by určoval farmárom zabezpečiť chovaným brojlerom aspoň minimálne životné podmienky!

Nosnice

Sliepky znášajúce vajcia prežívajú podobný osud. Myšlienka, že sliepka je len účinným strojom na premenu krmiva na vajce sa v chovateľskej rétorike objavuje dosť často. Dôsledky tohto postoja sú pre nosnicu katastrofálne. Utrpenie nosníc začína veľmi skoro. Po vyskladnení z umelých liahní sú kohútiky oddelené od sliepočiek a usmrtené - používajú sa ako surovina na výrobu mäsokostných múčok. Sliepočky sú odchované do znáškovej dospelosti a nasadené do klieťok batériových chovov uložených

Riešenie

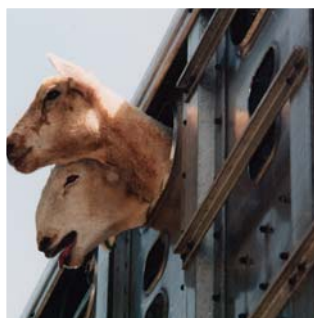
Transporty živých zvierat je treba okamžite zastaviť a nahradiť obchodom so živočíšnymi produktmi. Na zastavenie transportov živých zvierat je potrebné:

- Zabezpečiť čo najkratšie vzdialenosti medzi farmami, na ktorých sa hospodárske zvieratá rodia a tými, na ktorých sú vykrmované.
- Zabezpečiť prísun produktov živočíšneho pôvodu do obchodnej siete z lokálnych bitúnkov a spracovateľských podnikov.
- V celoeurópskom meradle zrušiť štátne dotácie na vývoz živých zvierat (najčastejšie hovädzieho dobytku).
- Zabezpečiť primeraný počet lokálnych bitúnkov.

PREPRAVA HOSPODÁRSKÝCH ZVIERAT

Každoročne sú milióny živých zvierat prepravované na extrémne dlhé vzdialenosti. Nie všetky prežijú niekoľko dní cestu sprevádzanú stresom pri nakladaní a vykladaní, dehydratáciou, hladom, vyčerpaním, teplom, zimou a zraneniami. Mnohé zvieratá sú porazené na klzkých rampách, umierajú v kamióne od vyčerpania alebo sú pošliapané inými. Zvieratám je celkom nezmyslene, len kvôli väčším ziskom spôsobované obrovské utrpenie počas cesty, ktorá môže v najhorších prípadoch trvať až 72 hodín, t.j. 3 dni.

Doteraz nie je s určitou istotou známe ako sa BSE (Bovinná spongiformná encefalopatia) dostala na Slovensko. Existuje niekoľko ciest prenosov nákaz. Je jasné, že jedným z nich je medzinárodný obchod a transporty zvierat na dlhé vzdialenosti, či už na ďalší výkrm alebo za účelom ich usmrtenia. Medzinárodný obchod so živými zvieratami a transporty na dlhé vzdialenosti nie sú teda dôvodom iba značného utrpenia zvierat, ale aj potenciálnym rizikom šírenia nákaz. Transportmi živých zvierat bola rozšírená slintačka a krívačka z Veľkej Británie do Francúzska a Holandska. Najväčším vývozným artiklom Slovenska spomedzi živých zvierat sú jahňatá a teľatá. Slovensko ročne vyvezie ročne až 100 000 veľkonočných živých jahniat vo veku 8 - 12 týždňov a niekoľko desiat tisíc teliat vo veku od 2 do 6 mesiacov. Od matiek odstavené jahňatá a teliatka sú transportované v preplnených kamiónoch do Talianska 24 - 36 hodín s malými prestávkami na oddych. Vedecké štúdie dokázali, že po 8 hodinách transportu dochádza u zvierat k takému vyplavovaniu adrenalínu, ktoré navodzuje stresový stav, vyčerpanie organizmu často končiacie úplným vyčerpaním až smrťou zvieratá.

v dlhých radoch a minimálne troch poschodiach nad sebou. Systémy batérií sú umiestnené v halách s umelým intenzívnym osvetlením, ktoré svieti až 17 hodín denne, pretože svetlo podporuje znášanie vajec. V klietke, v ktorej sa tlačí niekoľko sliepok, predstavuje životný priestor pre jednu rozsah hárku papiera A4. Nemôžu pohodlne stáť ani sedieť, musia sa pohybovať, ak sa pohybujú ostatné. Je to ako pozorovať troch ľudí, ktorí sa snažia pohodlne prežiť v telefónnej búdke – a sliepky sú k tomuto vopred prehratému boju odsúdené na celý ich krátky život. Už po niekoľkých mesiacoch začínajú strácať perie, čiastočne preto, že sa otierajú o drôty, čiastočne preto, že si ho navzájom vytrhávajú. Drôty spôsobujú bolestivé poranenia končatín.

Sliepky sú v halách držané jeden rok na umelých medikovaných krmných zmesiach bez toho, aby čo len na chvíľu zhládli prirodzené svetlo alebo zelenú trávu. Nie je uspokojená ani jedna ich prirodzená potreba okrem prijímania potravy a znášania vajec. Nemôžu sa prechádzať, hrabať v zemi, kúpať sa v prachu, stavať hniezda, alebo si natiahnúť krídla. Nie sú súčasťou krdla. V strese a hluku znášajú vajcia dovtedy, kým neklesne ich produktivita a úplne sa „nevyštvavia“. Potom bývajú vyskladnené, usmrtené a spracované v kafilierických zariadeniach.

Napriek tomu, že na Slovensku platí zákon, ktorý určuje minimálne podmienky pre nosnice, dodržiavanie týchto podmienok je ignorované. Podľa monitoringu súčasných chovov nosníc na Slovensku bolo v roku 2002 až 43% chovov predimenzovaných, t.j. v klietkach bol zistený vyšší počet nosníc na aký boli vyrobené. Takže ak podľa zákona prináleží jednej nosnici životný priestor približne 20 x 22 cm, na ktorom si nemôže ani rozotiahnuť krídla, v skutočnosti bolo zistené, že tento priestor je ešte menší asi o 20%! u takmer polovice všetkých fariem. Farmári porušujú zákon, pretože kontrola podmienok chovaných zvierat zo strany štátnych orgánov je nedostatočná, čo farmárom prináša vyššie zisky.

Od roku 2007 je zakladanie klasických klietkových chovov v EÚ zakázané a od roku 2012 bude možné chovať nosnice v krajinách EÚ iba v halových chovoch na podstielke alebo v obohatených klietkových systémoch. Táto zmena bola dosiahnutá po viac ako 30 rokoch intenzívneho tlaku zo strany ochranárskych organizácií.

USMRCOVANIE HOSPODÁRSKÝCH ZVIERAT

Nákazy zvierat

V súvislosti s likvidáciou ohnisk nákaz BSE, slintačky a krívačky boli v Európe usmrtené desiatky miliónov kusov hovädzieho dobytku. Nákazy a nehumánne spôsoby hromadného usmrcovania zvierat pri likvidácii nákaz sú však opäť len dôsledkom nezdravých praktík v súčasnom chove zvierat, čo mnohokrát uniká pozornosti širokej verejnosti.

Usmrcovanie zvierat na bitúnkoch

Na Slovensku sa každoročne usmrť asi 160 000 kráv, 15 000 teliat, 2 000 000 kusov ošípaných, 100 000 oviec a kôz a 50 000 000 mäsových kurčiat. Spolu je to takmer 53 miliónov zvierat ročne - 209 000 denne. Verejnosť sa však zväčša nezaujíma o to, ako sú zvieratá na bitúнку usmrcované. Vo väčšine prípadov sú usmrcované nehumánne, pretože usmrcovanie v moderných veľkokapacitných bitúnkoch je príliš rýchle na to, aby bolo vždy dôkladné a podľa predpisov. Moderné bitúanky pre prasatá majú kapacitu 50 - 100 usmrtených

prasiat za hodinu a 60 až 100 kurčiat za minútu. Niektoré sú nedostatočne omráčené a spätne nadobúdajú vedomie pred alebo počas vykrvenia. Získať informácie o každodennom utrpení zvierat na bitúnkoch je veľmi ťažké. Ploty a múry bitúnkov veľmi dobre ukrývajú pred očami verejnosti to, čo zo

zákona majú právo vidieť a kontrolovať iba inšpektori štátnej správy platení z našich daní za to, aby zaručili, že zvieratá budú usmrcované humánne podľa predpisov. O tom, že sa tak nedeje, svedčia aj nedávne kontroly inšpektorov EÚ na slovenských bitúnkoch. V správach z ich previerok je medzi nedostatkami uvádzané hrubé zaobchádzanie so zvieratami, kopanie do zvierat, nedostatočné a nesprávne omračovanie pred usmrtením. Je smutné, že skutočnosti o tom, ako pracujú slovenskí

mäsiari a ich kontrolóri platení z našich daní, vychádzajú najavo iba počas návštev inšpektorov z medzinárodných inštitúcií. Je smutné, že každodennou realitou na slovenských bitúnkoch je veľké utrpenie zvierat.

CHOV HOSPODÁRSKÝCH ZVIERAT

Priemyselné metódy chovu zvierat musia skončiť!

Súčasná celoeurópska kríza v chove hospodárskych zvierat sa v posledných rokoch prejavila vo forme nákaz ako slintačka a krívačka alebo BSE (Slovensko s 11 prípadmi BSE vedie medzi krajinami bývalého východného bloku ako krajina s najvyšším výskytom BSE). Taktiež nedávne škandály týkajúce sa škodlivých látok v krmivách pre ošípané a hydinu sú odrazom dnešného pretechnizovaného, nezdravého a pre zvieratá neprirodzeného spôsobu chovu. Zvieratá natlačené v nehygienických preplnených halách, ktoré nemajú možnosť prirodzene sa správať, trpia chronickým stresom, čo znižuje ich imunitu voči ochoreniam. Ak prepukne ochorenie v prostredí intenzívneho chovu, rozšíri sa extrémne rýchlo a prejaví sa u väčšiny zvierat. Ak chceme ozdraviť chov zvierat, čo v konečnom dôsledku znamená chrániť i seba, je potrebné nahradiť priemyselné spôsoby chovu zvierat. To sa týka predovšetkým chovu hydiny a prasiat, kde je situácia najväznejšia.

Prasatá

Výsledky vedeckého výskumu potvrdili, že prasatá si v prirodzených podmienkach vytvárajú stabilné sociálne skupiny, budujú spoločné miesta pre odpočinok, vylučujú čo najďalej od týchto miest, sú mimoriadne aktívne, až 75% času trávia skúmaním prostredia, rytím a vyhľadávaním potravy. Intenzívne veľkovýkrmne však neumožňujú ani jednu z týchto prirodzených aktivít. V takomto prostredí sa ich pozornosť obracia na jedinou zaujímavú vec - chvostíky iných prasiat. Z frustrácie a nudy dochádza k vzájomnému obhrýzavaniu chvostov, čo končí kanibalizmom. Farmári, aby obmedzili tieto prejavy, im chvostíky preventívne odštikávajú. Pre mentalitu moderného chovu je typické uprednostnenie mrženia zvierat pred vytvorením prirodzenejších podmienok. Snaha znížiť výdavky za pracovné sily bola hlavným dôvodom prechodu k uzatváraniu a fixovaniu gravidných prasníc. Zníženie výdavkov sa však dosiahlo za cenu drastického zníženia pohody zvierat. Výsledkom je uzatváranie prasníc v individuálnych klietkach, ktoré sú asi o 30 cm širšie a 70 cm dlhšie ako ich telá a trpia tak nedostatkom možnosti pohybu či akejkoľvek inej aktivity. Prasnice sú v klietkach silne stresované a často sa u nich vyvíja bezduché neurotické opakovanie stereotypných pohybov. Obzvlášť stresujúce sú dni tesne pred oprasením, pretože prasnica si nemôže postaviť hniezdo.

Pri intenzívnom chove prasiat na výkrm zvládne jeden človek celý technologický postup vďaka automatickému kŕmeniu a roštovým podlahám, cez ktoré prepadáva hnoj, aby ho bolo možné ľahšie odpratávať. Ďalší spôsob, ako ušetriť, je neposkytnúť takmer nijaký priestor pre pohyb, takže prasatá „spotrebujú“ menej energie a rýchlejšie priberajú na hmotnosti. Vybetónované boxy a kovové alebo betónové rošty však vážne poškodzujú končatiny prasiat.

Sila zákazníka - čo môžete urobiť vy.

Pri nákupe živočíšnych potravín, či už v supermarkete, v mäsiarstvach alebo v fast foodoch si uvedomte, že zvieratá, z ktorých sú potraviny vyrobené, boli počas svojho života vystavené utrpeniu – áno, tieto potraviny sú lacné, ale ich nízka cena je vykupená utrpením zvierat.

V krajinách EÚ sú už bežne k dispozícii v obchodoch produkty zo zvierat chovaných v ekologických chovoch, kde sú zohľadňované prirodzené potreby zvierat. U nás chov zvierat na eko-farmách iba začína a živočíšne potraviny sa dajú kúpiť zatiaľ iba na dvore farmy. Záleží iba na Vás, či sa ich predaj rozšíri aj do našich obchodov. Preto, ak chcete pomôcť, prečítajte si nasledujúce odporúčania.

- Všimnite si, či je na obaloch živočíšnych potravín uvedené, z akých chovov pochádzajú.
- Dajte prednosť produktom z voľných a ekologických chovov, adresy a ponuku ekologických farmárov nájdete na www.ecotrend.sk
- Žiadajte od vedúcich alebo manažérov supermarketov a predajní potravín (napríklad prostredníctvom schránok alebo kníh na pripomienky zákazníkov alebo priamym kontaktom), aby ponúkali živočíšne potraviny aj z voľných a ekologických chovov.
- Napíšte nám a žiadajte si ďalšie materiály a informácie.
- Urobte vo Vašom meste infostánok o realite života zvierat v priemyselných chovoch.
- Napíšte Ministrovi pôdohospodárstva, aby prostredníctvom koncepcií rozvoja ekologického poľnohospodárstva na Slovensku podporil jeho ďalší rozvoj a umiestňovanie ekoproduktov na našom trhu.

Adresa:

Ing. Zsolt Simon
Minister pôdohospodárstva SR
Dobrovičová 12
812 66 Bratislava

Sloboda Zvierat
Sološnická 12
841 04 Bratislava

Tel/ fax: +421 2 6542 1961
www.slobodazvierat.sk
info@sloboda.sk

ŽIVOČÍŠNE POTRAVINY AKÁ JE ICH SKUTOČNÁ HODNOTA ??

